

MĂRTURII DESPRE MOBILITATE ÎN NAHIYA BECICHEREC, ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

Zoltan Iusztin*

Testimonies about mobility in the Beeskerek nahiye, in the 16th century

Abstract: Due to the Ottoman offensive against the Hungarian kingdom, in the first part of the 16th century, the entire region of the Lower Tisza was affected, and its inhabitants were forced to flee the war. The Ottoman sources mention real movements of population that reached their peak during the disaster of Mochacs. For the inhabitants of the region, the situation knows an appeasement only after the conquest of the fortress of Timișoara and the installation of the Ottoman rule. The new political situation will lead to a migration from the Balkan Peninsula, but some testimonies also attest the return of some of the old inhabitants.

Keywords: *Turkish-Hungarian wars, the Beeskerek nahiye, the Ottoman defters, civilian settlements, migration*

Cuvinte cheie: *războaiele turco-maghiare, nahiya Becicherec, deftere otomane, așezări civile, migrație*

1. În loc de introducere

Regatul medieval al Ungariei a fost marcat de diverse crize și tensiuni politico-sociale încă de la începutul secolului al XVI-lea. Conflictele s-au evidențiat îndeosebi cu ocazia adunărilor generale ale țării, unde mica nobilime afișa o opoziție fățișă față de politica promovată de unii dintre baroni, celebre fiind aversiunile față de inițiativele arhiepiscopului Toma Bakocz. Nu exista coeziune nici în rândul mării nobilimi laice care încerca să profite, în beneficiul propriu, de numeroasele dispute. Regele, la rândul său încerca să arbitreze neînțelegerile, dar preocuparea sa principală rămânea dominarea marilor latifundiari ale căror aspirații îl timorau. În acest context, războiul țărănesc condus de Gheorghe Doja constituie o escaladare a ostilităților. Punctul culminant este atins pe câmpia de la Mohács, însă intruziunea otomană nu poate fi considerată excepțională, deoarece Poarta asalta întreaga zonă a Dunării Inferioare de la sfârșitul secolului al XIV-lea¹.

Desființarea regatului provoacă numeroase dificultăți locuitorilor săi, îndeosebi acelor care s-au văzut integrați într-o nouă organizare politică. Regiunea Banatului a resimțit din plin aceste tulburări care s-au intensificat după anul 1526. În această zonă influența otomană a urmat un curs distinct, determinat de relația cu Transilvania. Abia după ocuparea Timișoarei se instaurează o relativă pace, care permite populației reluarea modului obișnuit de viață.

Potrivit vechii istoriografii, în urma conflictelor militare dintre anii 1551–1552 cea mai mare parte a comitatului Torontal a fost distrusă, după ce instituțiile sale administrative și-ar fi încetat activitatea în anul 1526². Însă nu doar conflictele militare în sine vor fi resimțite, ci și reorganizarea politico-administrativă a teritoriilor prin constituirea unor noi instituții. Totodată, o nouă cultură dominantă, de factură islamică, remodelează relațiile dintre locuitori și noii stăpâni.

Cunoscând acest context tulbure ne putem întreba dacă este posibilă reconstituirea situației reale a societății, a locuitorilor și a localităților din regiunea Banatului. Putem afla în ce măsură a fost destabilizată societatea după principalele conflicte din prima parte a secolului al XVI-lea și în ce măsură mai poate fi identificată continuitatea de locuire a autohtonilor?

* Muzeul Național al Banatului, Str. Martin Luther nr. 4, Timișoara, e-mail: iusztin.z@gmail.com.

¹ Szakály 1979, 65–111; Pálosfalvi 2018, 51–55.

² Borovszky 1912, 398–399.

2. Metode de lucru

Izvoarele scrise sunt deosebit de lacunare în ce privește situația așezărilor și a locuitorilor lor la începutul secolului al XVI-lea. Aceste deficiențe au determinat istoriografia mai veche să considere că unele dintre comitatele situate în sudul regiunii, îndeosebi Cuvin și Caraș și-au încetat existența³. Ipoteza a fost perpetuată fără a fi analizată mai detaliat. În schimb câteva mărturii răzlețe oferă o altă perspectivă. Astfel, comitatul Cuvin mai este consemnat de un document emis aproximativ cu un deceniu înainte de dezastrul de la Mohács⁴. Desigur, mărturia nu certifică existența instituțiilor reprezentative ale unității administrative, scaunul de judecată sau delegații comitatului și prin aceasta funcționarea sa. Dovedește însă, cel puțin, că nu a fost întreprinsă o reorganizare administrativă a teritoriilor care aparțineau comitatului Cuvin.

Aceste informații izolate nu pot oferi nici o premisă pentru prezentarea societății. Mărturiile consistente sunt aduse abia mai târziu, de defterele otomane. O parte a documentelor osmane referitoare la spațiul bazinului carpatic au fost publicate de istoriografia maghiară. Amintim lucrările mai vechi, *Magyarország török kincstári defterek*, care cuprind primele deftere și documente ce privesc regiunea dintre Mureș, Tisa și Dunăre⁵. Pentru studiul de față importantă este lucrarea turcologului Gyula Káldy-Nagy, *A csanádi szandzsák 1567. és 1579. évi összeírása*, care redă situația locuitorilor și a așezărilor situate în partea stângă a Tisei, de la Dunăre până dincolo de Mureș⁶. Atenției vom supune doar localitățile situate odinioară în vestul comitatului Cuvin, până în apropierea hotarelor cetății Becej care, la începutul stăpânirii otomane, au fost incluse în nahiya Becicherec.

Obiectivul principal va consta în identificarea așezărilor consemnate de otomani cu vechile localități ale comitatului Cuvin. Analiza este înlesnită de volumele de geografie istorică ale literaturii de specialitate maghiare, apărute încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea⁷. Examinarea fiecărei așezări în parte oferă posibilitatea tipologizării sale cronologice. Identificăm astfel localități care existau deja în secolul al XIV-lea, sate întemeiate în secolul al XV-lea și prima parte a celui următor, iar într-o etapă ulterioară, așezările întemeiate de otomani.

Totodată este importantă o analiză a antroponimelor consemnate de deftere. Datorită faptului că beneficiem de două recensăminte, cel din anul 1567, respectiv 1579, analiza se va calibra la acest interval de timp și va consta în individualizarea și confruntarea antroponimelor (prenume, nume). Rezultatul oferă posibilitatea de a observa continuitatea de locuire și ponderea mobilității sau migrația. Pentru identificarea unei persoane, o dovadă concludentă constă în menționarea unui alt membru al familiei sale, indiferent de relația de rudenie.

Continuitatea de locuire o vom defini prin identificarea unei gospodării sau *hane* menționate de primul defter, în cel ulterior și în cadrul aceleiași așezări. În urma demersului, prima observație constă în sesizarea unei mobilități locale în interiorul nahiyei. Fără îndoială, migrația locală nu a fost un fenomen neobișnuit și de dată recentă, motiv pentru care nici contextul istoric nu-l face deosebit.

Nu în ultimul rând este importantă identitatea persoanelor și a societății în măsura în care ne oferă posibilitatea de a-i distinge pe localnicii autohtoni de noii veniți. În același cadru includem evidențierea sporului natural, fenomen aproape inexistent în abordările istoricilor⁸. În general, literatura de specialitate pare a nu sesiza semnificația acestui proces în cadrul evoluției generale a societății. Alături de acestea este importantă tipologizarea toponimelor prin raportarea lor la identitatea etnică sau culturală și la relația cu societatea aflată într-o continuă mobilitate. Informațiile obținute sunt utile delimitărilor cronologice și conturării caracteristicilor locale.

3. Contextul politic

Otomanii consemnează faptul că, în momentul expediției de la Mohács, o mare parte a locuitorilor din Bačka și Kalocsa s-au refugiat, în stânga Tisei, în împrejurimile Timișoarei, Cenadului și Lipovei, dar

³ Pesty 1880, 398–400; Milleker 1915, 17.

⁴ Magina 2020, 87–89.

⁵ Kammerer 1886, 1890.

⁶ Káldy-Nagy 2000; Káldy-Nagy 1970.

⁷ Pesty 1880; Csánki 1894; Milleker 1915; Györffy 1987.

⁸ Hegy 2005, 297–314.

și la nord de Mureș⁹. De la căderea Belgradului în mâinile turcilor, întreaga zonă a Tisei inferioare rămâne la discreția Porții, raidurile de pradă devenind iminente. Situația era conștientizată de întreaga populație, astfel că numeroși țărani au participat la apărarea cetății Petrovaradin și la luptele de la hotarul sudic al regatului¹⁰. La începutul lui ianuarie 1526, nobili sârbi, refugiați în Ungaria atenționau autoritățile de iminența atacului otoman în zona râului Sava. La sfârșitul lunii mai, regele și baronii proclamă mobilizarea generală, fiind cunoscută deja mărimea armatei otomane. Căderea, rând pe rând a cetăților Slankamen, Petrovaradin și Újlak, la sfârșitul lui iulie, au constituit motive serioase ca populația din zonă să se refugieze spre Transilvania, mai ales că marșul sultanului urma direcția cetății Buda¹¹. Refugierea în masă a locuitorilor din arealul Bačka a început probabil la începutul lunii iulie, când otomanii începeau asediul cetăților de pe malul drept al Dunării. Dezastrul de pe câmpia Mohács, înaintarea otomanilor spre Buda și retragerea lor târzie au constituit cauzele pentru care localnicii nu s-au întors. Evident, aceste evenimente au afectat și populația din stânga Tisei, însă nu beneficiem de informații privind refugiarea lor.

Tulburările au continuat apoi cu revolta sârbilor condusă de Jovan Nenada, în oștile cărui s-au numărat fără îndoială și localnici din regiunea Banatului. Aflat inițial în slujba noului rege Ioan Zapolya (1526–1540), autoproclamatul țar strânge o armată formată din țărani sârbi care trăiau în sudul Ungariei. Obiectivul său urmărea stăvilirea înaintării otomane, motiv pentru care a purtat tratative cu Ferdinand de Habsburg. Inițiativa i-a nemulțumit pe transilvăneni și l-a determinat pe Zapolya să angajeze câteva expediții militare împotriva sa. Într-un final, în vara anului 1527, autoritatea lui Jovan Nenad în regiune este suprimată¹².

Conflictul a oferit un pretext turcilor care au ocupat cetățile Becej și Becicherec. În contextul în care, în anul 1528, Zapolya solicita și primea protecția Porții, cele două cetăți i-au fost restituite¹³. Astfel, în regiunea bănățeană se instaurează un relativ climat de pace, care însă nu a durat mult. După întemeierea vilayetului Buda, sultanul Soliman Magnificul (1520–1566) oferă Transilvania și regiunea Banatului fiului minor al lui Zapolya, Ioan Sigismund (1540–1571). Comitelui Petru Petrovici, unul dintre tutorii micului rege, i-a fost acordat steagul de investitură, denumit *sandjak*, pentru posesiunile sale din zona Banatului¹⁴. În ciuda recunoașterii principatului autonom al Transilvaniei, teritoriile sale deveniseră, potrivit principiului otoman al dreptului spadei, părți componente ale imperiului. Astfel, în lista emisă în anul 1543 care enumera sandjakurile vilayetului Buda se regăsește și „*livaua lui Petrovici, Transilvania și Timișoara*,”¹⁵. Mărturiile însă nu s-au rezumat doar la principii teoretice. Cu ocazia campaniei militare din anul 1545, comitele Petrovici a fost însărcinat de Poartă cu aprovizionarea oștilor otomane. Două porunci specificau adunarea unei cantități de făină în *sandjakul său* și transportarea sa la Belgrad¹⁶. Mai mult, este cunoscută intenția otomanilor de a include un târg din stânga Dunării, în proprietatea sultanului¹⁷. Porunca a fost adresată lui Petrovici, iar despre târgul în cauză, cel mai probabil Panciova, divanul aflase că fusese repopulat, după ce anterior, în anul 1521, fusese distrus¹⁸.

Tratativele dintre habsburgi și Gheorghe Martinuzzi și apoi intrarea imperialilor în Transilvania și Timișoara, au precipitat evenimentele. Poarta s-a văzut nevoită să intervină în a doua jumătate a lunii septembrie 1551, să ocupe cetățile Becej și Becicherec și apoi să asedieze Timișoara¹⁹. La sfârșitul anului, beglerbegul Rumeliei, Sokollu Mehmet (1551–1579) concepea planurile pentru organizarea noilor teritorii cucerite și înființarea sandjakului Becej-Becicherec. Practic era întemeiată prima unitate administrativă otomană din regiunea bănățeană. După unele opinii acest sandjak ar fi corespuns comitatului Torontal de odinioară²⁰.

Conducerea sandjakului a fost încredințată begului Malkoci, înlocuit după două luni cu pașa Kasim,

⁹ Dávid, Fodor 2005, 124–125.

¹⁰ Pálosfalvi 2018, 395–424.

¹¹ Pálosfalvi 2018, 425–426.

¹² Ibić 1929, 79.

¹³ Borovszky 1912, 389; Szerémi 1979, 222; Tóth 1999, 64.

¹⁴ Fodor 1996, 195; Feneșan 2014, 19–20.

¹⁵ Tóth 1999, 64.

¹⁶ Dávid, Fodor 2005, 69–70, 83.

¹⁷ Dávid, Fodor 2005, 99–100.

¹⁸ Dávid, Fodor 2005, 99–100.

¹⁹ Feneșan 2014, 20.

²⁰ Feneșan 2014, 133.

viitorul beglerbeg al vilayetului Timișoara²¹. Aceste mărturii sugerează că sandjakul Becej-Becicherec beneficia de funcții retribuite, asigurate de resursele celor două cetăți. Totuși consemnările otomane atestă faptul că timarele pașei Kasim și a oștenilor staționați pe malul stâng al Tisei se aflau în sandjakul Buda²². Pe de altă parte, plata soldaților delegați într-o cetate nouă cucerită trebuia asigurată de visteria centrală²³.

La începutul anului 1552 divanul imperial atenționa autoritățile locale să nu stăvilească și să împovăreze cu taxe cele câteva mii de familii sârbe care se refugiau din Transilvania, în urma tulburărilor provocate de habsburgi. Potrivit kadiului din Semendria aceștia fugiseră din imperiul otoman cu ceva timp în urmă²⁴.

O poruncă asemănătoare, prin care i se cerea să îngăduie unor creștini din Transilvania așezarea în sandjakul Becej-Becicherec, a fost expediată sandjakbegului Kasim. Divanul aflase de intenția acestor creștini și de faptul că pe teritoriul sandjakului existau numeroase sate părăsite²⁵. În contextul dat, intenția acestor creștini de a se așeza în noua unitate administrativă otomană indică, mai degrabă o reîntoarcere a vechilor locuitori decât o migrație dinspre Transilvania.

Situația complexă este indicată și de porunca adresată aceluiași Kasim de a le îngădui refugiaților din Bačka să se întoarcă în satele de baștină. Divanul aflase de faptul că oamenii lui Kasim le zădărniseră întoarcerea²⁶, mărturie ce sugerează că unii dintre ei se așezaseră în sandjakul Becej-Becicherec.

Izvoarele otomane sugerează adevărate mișcări de populații datorate, doar campaniei militare din anul 1551. Chiar dacă este atribuit conflictelor cu habsburgii, motivul real al creștinilor care ar fi provenit din Transilvania era reîntoarcerea acasă. Porunca expediată explicit sandjakbegului Kasim confirmă această ipoteză. Desigur nu toți acești refugiați proveneau din zona Becicherecului, unii dintre ei fiind din sudul Dunării sau Bačka. Motivația lor era justificată de expansiunea Porții. După încheierea campaniilor militare, dar nu numai, imperiul otoman își făcuse cunoscută intenția de a repopula teritoriile nou cucerite. În acest context este evident faptul că o parte a locuitorilor comitatelor Torontal și Cuvin au revenit în locurile de baștină.

Animozitățile însă nu s-au finalizat nici după ocuparea Timișoarei, otomanii susținând că au fost întreprinse 2–3 razii spre Oradea, apoi spre Solnoc. În urma acestor atacuri oștile otomane s-au întors cu numeroși prizonieri²⁷.

Provocări a suscitată și organizarea administrativă. Potrivit lui Engel Pál, după întemeierea vilayetului Timișoara, întregul teritoriu a fost reorganizat și divizat în trei sandjakuri: Timișoara, Lipova și Cenad. Un al patrulea sandjak, Moldova Nouă era întemeiat între anii 1554–1569²⁸. Cristina Feneșan susține că, alături de unitățile menționate, existau și sandjakurile Arad și Becej-Becicherec care, în urma reorganizării din anul 1566, au fost încorporate sandjakurilor Gyula respectiv Cenad²⁹. Sandjakul Arad este menționat de defterul din anul 1554, când ar fi avut loc și recesământul său³⁰. În defterele din anii 1557–1558³¹ regăsim o scurtă recenzare a sa, documentele atestând indirect și existența sandjakului Becej-Becicherec, deoarece nahiya omonimă nu este încă inclusă sandjakului Cenad³².

Așa cum menționam mai sus, sandjakul Becej-Becicherec fusese întemeiat în anul 1551, iar mărturiile sugerează că a funcționat neîntrerupt până la includerea sa în cadrul sandjakului Cenad. Prin urmare, în momentul întemeierii sale, vilayetul Timișoara cuprindea cel puțin patru sandjakuri, iar ulterior, începând cu anul 1554, numărul lor ajunge la șase. Apoi, în raport cu extinderea hotarelor, vilayetul a suferit diverse reorganizări³³.

Conform turcologilor, recenzarea populației și a resurselor nou dobândite a fost una dintre cele mai

²¹ Káldy-Nagy 2000, 6.

²² Dávid, Fodor 2005, 261.

²³ Dávid, Fodor 2005, 554.

²⁴ Dávid, Fodor 2005, 223–224.

²⁵ Dávid, Fodor 2005, 447.

²⁶ Dávid, Fodor 2005, 484.

²⁷ Dávid, Fodor 2005, 650–651.

²⁸ Engel 1996, 7.

²⁹ Feneșan 2014, 136–138.

³⁰ Káldy-Nagy 2000, 7, nota 11.

³¹ Kammerer 1890, 194–209.

³² Kammerer 1890, 194–209.

³³ Fodor 1996, 196–197.

importante metode de cucerire a otomanilor³⁴. Defterele reprezentau astfel suma unor măsuri cu caracter politic, militar și economic. Primul recensământ al populației și a bunurilor din vilayetul Timișoarei a avut loc în anul 1554³⁵. Următorul, șase ani mai târziu, când s-a observat o oarecare înflorire economică a vilayetului³⁶.

Recensămintele ridicau o serie de probleme pentru autoritățile locale. În cursul recenzării din anii 1567–1568, autorităților de la Istanbul le-au cerut beglerbegului și defterdarului din vilayetul Timișoarei să nu-i înregistreze pe fugarii din sandjakurile Srem, Smederevo, Kruševac, Zvornik și Vidin, ci să-i trimită înapoi în locurile de baștină³⁷.

Cucerirea cetății Gyula în anul 1566 și întemeierea sandjakului omonim a reprezentat o oportunitate pentru cei care doreau să se sustragă taxelor. În legătură cu acest eveniment este semnalată stabilirea țăranilor în cete mici, în vilayetul Timișoarei. Pe lângă alungarea celor veniți din sudul Dunării, autoritățile locale aveau datoria să oprească fuga în masă a țăranilor din sandjakurile bănățene și să atragă locuitorii din Transilvania și Banatul Montan³⁸. O altă poruncă a sultanului prevedea recompense pentru autoritățile locale pentru fiecare persoană „găsită”³⁹ în noile deftere⁴⁰.

Asemenea ordine se evidențiază și cu ocazia recensământului de la începutul anului 1578, când autoritățile vilayetului au fost atenționate să nu îngăduie raialelor să se sustragă, fugind în alte sandjakuri. Ordinul avea în vedere și practica spahiilor care-și ascundeau țăranii sau încercau să evite recenzarea lor. Prin urmare se cerea paza porturilor, drumurilor și trecătorilor⁴¹. În același scop scribilor li s-a oferit recensămintele anterioare, care conțineau informații despre cuantumul diferitelor dări.

Toate aceste mărturii sugerează că populația de pe malul stâng al Tisei a fost greu încercată de ofensiva otomană, iar tulburările n-au încetat nici după întemeierea vilayetului Timișoara. Extinderea hotarelor imperiului otoman și constituirea unor noi sandjakuri a determinat o adevărată migrație a cărei amploare este greu de contabilizat⁴².

4. Vechile așezări

În ciuda opiniilor care susțin că otomanii au preluat vechile forme de organizare administrative, pe care doar le-au redenumit cu terminologia proprie⁴³, constatăm numeroase schimbări și inovații. La prima vedere, sesizabilă este desființarea vechilor hotare ale comitatelor și inițierea unei noi organizări teritoriale. Aceste aspecte au relevanță în contextul în care instituțiile care administrau unitățile nou create erau de factură otomană. Scaunele de judecată erau înlocuite de kadii, iar autoritatea comiților revenea beilor, situație în care lipsa continuității este certă. Spre exemplu sandjakul Cenad a fost mult lărgit în comparație cu vechiul comitat omonim, motiv pentru care a fost împărțit în patru subdiviziuni (nahii): Cenad, Becej, Galata și Becicherec⁴⁴. În componența ultimei unități administrative intra o mică parte a comitatului Torontal și jumătatea vestică a comitatului Cuvin.

Becicherecul intrase încă din anul 1551 în stăpânirea otomanilor, dar influența lor în regiune nu era de dată recentă. Se presupune astfel că o parte a nobilimii din aceste teritorii ar fi pierit la Mohács⁴⁵, iar cei care au supraviețuit s-au retras spre Transilvania sau nord-vestul Ungariei⁴⁶. Alte opinii afirmă că nobilimea nu a avut curaj să se opună otomanilor și să-l susțină pe regele Ferdinand⁴⁷, adoptând o poziție neutră. Aceste presupuneri nu pot fi susținute în lipsa unor dovezi concrete.

Pe de altă parte, se apreciază că, în ciuda originii diverse, majoritatea nobilimii din regatul medieval

³⁴ Feneșan 2014, 15.

³⁵ Feneșan 2014, 31.

³⁶ Feneșan 2014, 31–32.

³⁷ Feneșan 2014, 34–35.

³⁸ Feneșan 2014, 34–35.

³⁹ Familii recenzate în alte sandjakuri.

⁴⁰ Káldy-Nagy 2000, 12.

⁴¹ Káldy-Nagy 2000, 9.

⁴² Zimányi 1980, 512; Németh 2001, 130–133.

⁴³ Feneșan 2014, 129–132.

⁴⁴ Káldy-Nagy 2000, 5–12.

⁴⁵ Borovszky 1912, 359.

⁴⁶ Zimányi 1980, 514.

⁴⁷ Ibić 1929, 79.

al Ungariei era, în secolul al XVI-lea, maghiară sau maghiarofonă⁴⁸. În acest context s-ar impune identificarea acestor locuitori și evidențierea recului pe care l-au suferit, dar nici o asemenea direcție de cercetare nu este posibilă datorită lipsei izvoarelor scrise.

La nivel local nu este posibilă nici distingerea țăranilor de numeroșii mici nobili. Singura premisă acceptabilă s-ar rezuma la faptul că doar nobilimea înstărită s-a retras din calea înaintării otomane. Implicațiile abandonării rezidențelor și a mijloacelor de trai puteau fi depășite doar de cei cu posibilități materiale. Cei al căror nivel de trai era unul de subzistență ar fi avut puține opțiuni, dar și mai puține mijloace pentru reîncropirea unei noi reședințe sau locuințe în altă regiune, unde nu ar fi fost recunoscuți și acceptați de nobilimea locală.

Otomanii înșiși doreau să cunoască numărul proprietarilor care s-au reîntors pe moșiile situate acum în imperiu. Beneficiind de informații potrivit cărora, din momentul cuceririi, o parte a nobilimii a revenit treptat și a încercat să redobândească vechile posesiuni prin intermediul dreptului de proprietate otoman (timar), la sfârșitul anului 1559, Poarta solicită explicit acest lucru beglerbegului de Timișoara⁴⁹. Informațiile erau mai elaborate fiind cunoscut și faptul că, dacă inițial vechilor proprietari li s-a promis scutirea de impozit, oferindu-li-se și acte în acest sens, dispensele nu au fost incluse în deftere și prin urmare au fost nevoiți să plătească taxe⁵⁰. În același mod au fost convinși să revină și țăranii⁵¹. La prima vedere am fi tentați să-i identificăm pe acești nobili în rândul renegaților, trădați de numele *bin Abdullah*⁵².

Chiar dacă nu oferă și alte detalii, mărturia este foarte importantă, deoarece îi menționează pe cei care și-au redobândit locuințele și dovedește că acești proprietari reîntorși la vechiul domiciliu erau de fapt mici nobili, numeroși la nivel local, a căror condiție nu se deosebea mult de cea a iobagilor și țăranilor.

În ce măsură acești nobili mărunți, din zona de confluență a Tisei cu Dunărea, erau în majoritate maghiari sau maghiarofoni este greu de spus. În unele zone de graniță, precum cele dinspre Croația exista o înstărită nobilime bilingvă croato-maghiară⁵³, situație care nu poate fi una excepțională. Cert este că la Becicherecul Mare, antroponime ungurești erau semnalate și de recensământul din 1579⁵⁴. Așezarea se număra printre cele mai mari localități ale comitatului Torontal, iar ocazional fusese și loc de întrunire al scaunului de judecată⁵⁵. Defterele otomane atestă faptul că Becicherecul își păstrase importanța fiind unul dintre cele două târguri ale noii nahii. Identitatea etnică a locuitorilor săi era una mixtă, specifică unui târg. Sârbii erau majoritari, alături de care era consemnată o comunitate maghiară și câțiva români⁵⁶.

Între hotarele nahiei Becicherec se situa și localitatea Bașahida, care este mai aproape de cetatea Becej. Mărturii din secolul al XV-lea atestă faptul că satul se dezvoltase până la stadiul de târg⁵⁷, însă otomanii nu-i mai consemnau acest statut. Mai mult, cel de-al doilea recensământ surprinde și o oarecare depopulare⁵⁸, înregistrând 111 persoane de sex masculin⁵⁹, cu 12 mai puține decât la recensământul anterior (**Tab. 2**). Cu toate acestea, numărul locuitorilor săi depășea 200 de suflete, fapt ce o includea între cele mai mari așezări din nahie. Locuitorii săi erau sârbi, iar 16 dintre gospodăriile recensate în anul 1567 viețuiseră în același loc, mai bine de un deceniu (**Tab. 2**). În contextul în care populația era sârbă continuitatea de locuire este destul de mare.

Interesant este faptul că așezarea se număra, în anul 1564, printre posesiunile nobilului Ladislau Kerecsényi, dar numărul porților sale nu era consemnat, deoarece locuitorii nu s-ar fi prezentat la recensământ⁶⁰. Condominiul osmano-transilvan fusese un fenomen întâlnit în zona de graniță⁶¹, în

⁴⁸ Costea 2005, 45.

⁴⁹ Dávid, Fodor 2009, 49–50, d.61.

⁵⁰ Dávid, Fodor 2009, 49–50, d.61.

⁵¹ Dávid, Fodor 2009, 49–50, d.61.

⁵² Feneșan 2014, 89.

⁵³ Zimányi 1980, 515.

⁵⁴ Káldy-Nagy 2000, 248–250.

⁵⁵ Csánki 1894 s.v. Torontálmegye: Városai: Becse(e)kere(e).

⁵⁶ Káldy-Nagy 2000, 245–250.

⁵⁷ Milleker 1915, 6; Csánki 1894 s.v. Torontálmegye: Városai: Bazsa(l)hida.

⁵⁸ Káldy-Nagy 2000, 199–200.

⁵⁹ Potrivit lui Géza Dávid, copii erau trecuți în deftere în jurul vârstei de 12–14 ani: Dávid 1977, 356.

⁶⁰ Borovszky 1912, 395.

⁶¹ Feneșan 2014, 166–184.

acest caz fiind inedit faptul că localitatea Bașahida nu se afla în prima linie a hotarului osmano-transilvan, dar nobilimea refuza să accepte noile realități politice prin insistențele cu care își revendicau drepturile domeniiale.

Între satele populate se număra și Jankahida, aflată la hotarul celor două comitate⁶². Defterele otomane consemnau deja că majoritatea locuitorilor săi erau sârbi⁶³. Unele antroponime precum Gyura Sabo, Petar Kalmar, Tót Lazar, Stari Balas sau Laslo Obrić sugerează existența unor familii mixte, sârbo-maghiare⁶⁴. Ținând cont că membrii acestor familii erau cel puțin maghiarofoni, apreciem că prezența lor în regiune era anterioară venirii otomanilor.

Doar aceste așezări făcuseră parte din vechiul comitat Torontal, restul localităților din nahiya Becicherec făcuseră parte din comitatul Cuvin. Dintre acestea, la momentul redactării defterelor, cea mai mare era Mодоș, fiind al doilea târg al unității administrative otomane. Interesant este faptul că în perioada regatului maghiar așezarea nu ajunsese la stadiul de *opidum*⁶⁵. Cu toate acestea, figurase în decimele papale⁶⁶, fapt care confirmă existența unei parohii catolice.

Defterele atestă faptul că la Mодоș nu mai exista populație maghiară în a doua parte a secolului al XVI-lea. În ciuda unor antroponime precum Varga⁶⁷, Kovacs⁶⁸ sau Szabo marea majoritate a locuitorilor erau sârbi. Este posibil ca numele de familie menționate să provină din familii mixte, care la momentul recensării par a fi renunțat la identitatea maghiară. Ipoteza o atribuim faptului că toți fiii acestor familii aveau prenume sârbești. Sporadic sunt consemnate și nume românești⁶⁹.

Pentru înțelegerea acestor transformări sunt semnificative mărturiile celor care au redactat defterul din anul 1567. Muharrem și Ferhad bin Abdullah menționează că, datorită poziționării sale pe drumul ce ducea la Timișoara, Mодоșul a fost părăsit de mulți dintre locuitorii săi, datorită numeroșilor imigranți. Concomitent specificau faptul că, în timpul primei recensări⁷⁰, s-a observat o înflorire a localității datorită numeroaselor familii stabilite aici⁷¹. Fără îndoială scribii se referă exclusiv la perioada în care Mодоș a intrat sub dominația otomană și nu la cea anterioară. Apreciem astfel că după plecarea locuitorilor săi, în timpul campaniei din anul 1551, o parte dintre ei s-au întors pentru a pleca definitiv ulterior, datorită neplăcerilor provocate de imigranții care călătoreau prin noua provincie otomană. Aflându-se pe un drum principal, așezarea a fost colonizată de alți noi veniți.

La Mодоș putem vorbi de o schimbare a populației, însă nu totală. Sub antroponimele de origine maghiară pot fi identificați unii dintre vechii locuitori, chiar dacă prenumele lor sunt sârbești. În privința coloniștilor balcanici mărturia scribului nu este exclusivă. Persoane ca Aladin Gyurić nu puteau proveni din regatul maghiar, ci din zone în care interferențele culturale erau cotidiene. Însă noii locuitori ai târgului nu provenea doar de la sudul Dunării. Nume topice precum Szepesvar, Filak, Becskerek, Hodoški, Baranyák, Varjas sau Saski⁷², atestă că emigranții veniseră din toate zările, din regiuni ale fostului regat maghiar sau din teritorii care intraseră sub dominația habsburgilor.

În apropierea Mодоșului au existat vechile așezări Alakszeg și Batka⁷³. Ambele localități sunt înregistrate și de otomani, având un număr mic de gospodării⁷⁴. La Alakszeg predomină antroponimele sârbești, însă întâlnim și câteva românești. Deosebirea dintre Batka și Baka sau Borzatóbaka fusese evidențiată și argumentată încă din secolul al XIX-lea⁷⁵. Cu toate acestea Györffy asimila cele două toponime unei sin-

⁶² Engel poziționează așezarea în comitatul Cuvin (Engel 2001, s.v. Jankahid), iar Csánki în Torontal (Csánki 1894 s.v. Torontálmegye: Helységek: Ivánkahida).

⁶³ Hegy 2005, 303.

⁶⁴ Káldy-Nagy 2000, 199–200.

⁶⁵ Engel 2001, s.v. Modos; Györffy 1987, 319; Csánki 1894 s.v. Kevevármegye: Helységek: Modos.

⁶⁶ Ortway 1891, 147, 153, 158.

⁶⁷ Varga este un antroponim foarte răspândit în rândul maghiarilor, însă este întâlnit și la sârbi sau croați (<https://forebears.io/surnames/varga>)

⁶⁸ Kovacs răspândit în rândul maghiarilor, însă originea sa este slavă (<http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=k&qsearch=&qdetail=6092>), astfel poate apărea și la populațiile slave.

⁶⁹ Káldy-Nagy 2000, 203–207.

⁷⁰ Recensământul din anul 1554.

⁷¹ Káldy-Nagy 2000, 202.

⁷² Káldy-Nagy 2000, 202–206.

⁷³ Györffy 1987, 314; Csánki 1894 s.v. Kevevármegye: Helységek: Alakszeg, Baka; Milleker 1915, 20.

⁷⁴ Káldy-Nagy 2000, 198, 259.

⁷⁵ Pesty 1880, 374, 376.

gure așezări, denumită ulterior Boka⁷⁶. Káldy-Nagy Gyula certifica deosebirea dintre cele două sate, localizând Batka la câțiva km sud de Becicherec⁷⁷, acolo unde era identificată și de harta atribuită lui Mercy⁷⁸. Toponimul este întâlnit și azi în acest loc, lângă râul Bega⁷⁹. Prin urmare este evident că vechea așezare Baka, care avusese o parohie catolică dispăruse, întemeierea sa ulterioară datorându-se otomanilor.

Localitatea cu a treia cea mai numeroasă populație a nahiyei este Ötebő/Ittebe și totodată una dintre vechile așezări ale comitatului Cuvin⁸⁰. Defterele atestă că locuitorii săi erau maghiari, dar existau și familii mixte. Antroponime precum Ozsuhar sau Kozsuhár/ Kožuhar sunt răspândite în nahiya Becicherec în rândul sârbilor⁸¹, și dovedește, în acest caz, că unii dintre ei se maghiarizaseră înaintea venirii turcilor. Astfel este cert că locuitorii din Ittebe erau autohtoni. Acest lucru este dovedit și de continuitatea de locuire care se apropie de jumătatea numărului de gospodării menționate în anul 1567, care se ridica la 107 hane (**Tabel 2**). Ulterior are loc o scădere a populației, atât a numărului de gospodării cât și a persoanelor. Sunt contabilizați cu 60 de bărbați mai puțin decât în primul recesământ, atunci când erau numărate 282 persoane de sex masculine (**Tabel 2**). Nu beneficiem de informații privind soarta lor, însă unii dintre ei au plecat, precum Tót Éliás sau Furka Jancsi care s-au mutat la Udvarnok⁸². Ca și la Ittebe și în acest sat viețuia o comunitate maghiară, care pare să fi prosperat. Consemnările dovedesc că numărul gospodăriilor sporiseră de la 34, la 49, iar populația crescuse de la 97 persoane de sex masculin la 131 (**Tabel 2**). În afara migrației, unul dintre factorii dezvoltării sale este sporul natural pozitiv. Astfel, dacă Sántos Jakab locuise inițial alături de familia în care fratele său, Süle era reprezentantul principal, ulterior este menționat ca fiind capul unei hane distincte. O situație similară constatăm în cazul lui Vecserin Andriás⁸³.

Mărturiile documentare atestă că, încă din secolul al XIV-lea, în comitatul Cuvin ființau cel puțin două așezări cu denumire identică: Szentgyörgy⁸⁴. Defterele otomane confirmă acest lucru și divulgă faptul că una dintre localități se mai numea Hécska⁸⁵. Antroponimul este unul slav, iar locuitorii ambelor sate erau în majoritate sârbi. De asemenea ambele erau incluse în asociația de binefacere (*vakıf*) a pașei Mehmet Sokollu⁸⁶. Concomitent, observăm că în ambele așezări au fost colonizate numeroase familii. Indiciile colonizării sunt furnizate de faptul că puține dintre familiile, consemnate inițial, se mai regăsesc un deceniu mai târziu (**Tabel 2**) și de omisiunea voită a scribilor care au numărat mai puține hane, în discrepanță cu numărul familiilor înregistrate⁸⁷. Înregistrarea „eronată” a hane-lor este aproape generală pentru localitățile care au făcut parte din *vakıful* marelui vizir, îndeosebi în anul 1567, și sugerează că cei colonizați au beneficiat de unele scutiri. În acest context nu poate fi exclusă posibilitatea ca ambele așezări să fi fost reîntemeiate de Mehmet Sokollu. Defterele nu oferă nici o mărturie despre această posibilitate, dar antroponimele unora dintre locuitorii din Hécska oferă câteva indicii. Dacă pentru Ilija Becskerek locul de proveniență este sugestiv, Stepan Mirković și Petar Jović provin din Modoș, în contextul în care ambele nume de familie nu sunt foarte răspândite în nahiya Becicherec⁸⁸. Dacă la Hécska și vechiul toponim pare a fi dat uitării, la Szentgyörgy mai există mărturii despre familii mixte. Cel puțin asta sugerează antroponimul Paval Sabo⁸⁹.

Desigur prezența locuitorilor sârbi nu certifică faptul că așezările au fost reîntemeiate sau recolonizate de otomani. Existența sârbilor în această zonă este consemnată încă din prima parte a secolului al XV-lea⁹⁰, când se consideră că venirea lor în număr mare a schimbat caracterul etnic al regiunii⁹¹. Totodată, în nici

⁷⁶ Györffy 1987, 314–315.

⁷⁷ Káldy-Nagy 2000, 260, harta.

⁷⁸ <https://maps.hungaricana.hu/en/HTTterkeptar/832/view/?bbox=871%2C-3403%2C1980%2C-2950>.

⁷⁹ https://www.topografkakarta.com/jugo/download/srb_25/zrenjanin_7/h129.html.

⁸⁰ Györffy 1987, 316–317; Milleker 1915, 29.

⁸¹ Káldy-Nagy 2000, 211–212, 229–230, 237, 258, 202–206, 245–250.

⁸² Káldy-Nagy 2000, 220–222.

⁸³ Káldy-Nagy 2000, 220–222.

⁸⁴ Pesty 1880, 394–395; Csánki 1894 s.v. Kevevármegye: Helységek: Szent-György; Györffy 1987, 320; Milleker sugerează existența a patru localități denumite Szentgyörgy, (Milleker 1915, 26–28).

⁸⁵ Káldy-Nagy 2000, 258, 264–265.

⁸⁶ Káldy-Nagy 2000, 244.

⁸⁷ Káldy-Nagy 2000, 258, 264–265.

⁸⁸ Káldy-Nagy 2000, 237, 258, 204.

⁸⁹ Káldy-Nagy 2000, 264.

⁹⁰ Krstić 2019, 93–109.

⁹¹ Hegyi 2007, 336.

una dintre cele două așezări Szentgyörgy nu fusese semnalată existența unei parohii catolice⁹². Atenția ne este însă atrasă de faptul că, în anul 1342, familiarul castelanului de Ilidia și reprezentantul său într-una dintre cele două localități se numea Ioan *Vértös* (Johannes dictus Vertus)⁹³, iar un antroponim cu o formă puțin diferit, *Verös* este întâlnit la Itebe, Udvarnak și Becicherec⁹⁴.

Printre puținele așezări vechi despre a căror soartă beneficiem de informații este Pardani/Pordani. Otomanii consemnau faptul că, în anul 1567, localitatea număra 22 hane, pentru ca un deceniu mai târziu să rămână pustie⁹⁵.

Aceiași recenzori înregistraseră pusta Úrhid în calitate de *sat*⁹⁶. Mărturia este semnificativă și certifică că pusta mai fusese locuită în momentul primului recensământ al vilayetului. În fapt Urhida se număra printre vechile așezări ale comitatului Cuvin. În sat existase o parohie catolică, iar la cumpăna secolului al XV-lea, beneficia de o taxă vamală și o moară cu două roți⁹⁷. Poziționarea sa pe drumul aglomerat ce ducea spre Timișoara, poate fi motivul pentru care a fost abandonat de locuitorii care, inițial s-au întors după încheierea conflictelor, pentru a-l părăsi apoi.

5. Așezări noi

Unele așezări, precum *Szenmihaly*, a căror existență nu este consemnată anterior secolului al XVI-lea, care au o denumire maghiară, chiar dacă locuitorii lor aparțineau etniei sârbe, indică faptul că nu au fost întemeiate după venirea otomanilor. Numeroase asemenea așezări s-au constituit în ultimul veac al regatului Ungariei, în perioada în care a mai existat administrație maghiară, până la cucerirea Timișoarei. Apariția lor poate fi atribuită atât migrației, cât și sporului natural.

Acestui profil îi corespund satele Csontaszék, Botos, Fény, Čenta (Csente) Öregy sau Csajszig. Ultimele două sunt localități mici, care numărau până la 100 de suflete. Csajszig se afla într-o zonă mlăștinoasă, aproape de confluența Begăi cu Dunărea, acolo unde astăzi mai există toponimele Nad Čajsik și Idvorski Čajsik⁹⁸. Un toponim precum Oregy/Öreg (bătrân) sugerează că localitatea a fost întemeiată pe locul unei vetre mai vechi, a cărei denumire a fost uitată. Mica comunitate din acest loc era mixtă. Antroponime precum Opra (Oprea), Ognan (Ognean) sau Zaharia au certe rezonanțe românești. Nume românești întâlnim și la Fény unde, unul dintre locuitori, Tomaš Bačkamegye⁹⁹ provenea, după cum sugerează numele său, din dreapta Tisei. În ciuda prenumelor preponderant slave, unele antroponime sugerează o interferență cu societatea ungurească. Aceste confluente au avut loc probabil în ținutul care intrase mai devreme în stăpânirea otomană. Însuși divanul imperial mărturisea, în anul 1545, că în momentul recenzării sandjakului Srem, unii dintre vlahi s-au refugiat în *sandjakul lui Petrovici*¹⁰⁰.

În rândul așezărilor de dimensiuni medii le includem pe cele care numărau peste 100 locuitori. Spre exemplu la Csontaszék doar numărul persoanelor de sex masculin oscila între 60–70 indivizi (**Tabel 2**), fără a le socoti pe femei și bătrânii de ambele sexe, pe care scribii otomani nu i-au consemnat. Unul dintre locuitorii recenzați în această localitate se numea Petko Balaš, antroponim ce sugerează un anumit grad de maghiarizare sau existența familiilor mixte. Mai cunoscut este alt locuitor al satului, Gyuragy Vidić care activa în oastea otomană și avea scutirea prevăzută spahiilor¹⁰¹. Confruntarea celor două deftere evidențiază, în cazul celor rămași în localitate, faptul că sunt menționați în același rând sau ordine a recensământului, fapt ce sugerează că locuiau la același număr de casă.

Printre antroponimele de certă factură românească se regăsesc cele din localitatea Topolya. Familiile Racul abundă în asemenea prenume, iar dacă unul dintre membrii săi, Ștefan era considerat sărac de către recenzori, ceilalți dețineau numeroase oi¹⁰².

⁹² Ortway 1891, 147, 153, 158.

⁹³ Pesty 1880, 394.

⁹⁴ Káldy-Nagy 2000, 217–219, 220–222, 246.

⁹⁵ Káldy-Nagy 2000, 216.

⁹⁶ Káldy-Nagy 2000, 210.

⁹⁷ Pesty 1880, 396; Csánki 1894 s.v. Kevevármegye: Helységei: Urhida; Györffy 1987, 321; Milleker 1915, 42.

⁹⁸ https://www.topografkakarta.com/jugo/download/srb_25/zrenjanin_13/h135.html.

⁹⁹ Káldy-Nagy 2000, 213.

¹⁰⁰ Dávid, Fodor 2005, 126–128.

¹⁰¹ Feneșan 2014, 72.

¹⁰² Káldy-Nagy 2000, 209.

Fără a putea observa relația dintre numeroasele familii cu nume identic, precum Racul, Bojičić și Dojic¹⁰³, apreciem că aveau o anumită continuitate de locuire în acest loc, descinzând dintr-un strămoș comun. În nahiya Becicherec, Topolya se evidențiază și prin faptul că unul dintre locuitorii săi, Petre Dijakojević era preot¹⁰⁴.

În rândul acestor așezări se găsește și localitatea Hollos unde se evidențiază o dublare a populației în cursul unui deceniu. Dacă în primul recesământ erau consemnați puțin peste 60 de indivizi de sex masculin, mai târziu numărul lor depășește 130 de persoane (**Tabel 2**). În acest sat creșterea populației s-a datorat atât colonizării, cât și sporului natural. Totodată observăm că o pătrime a familiilor recensate inițial au rămas în același loc (**Tabel 2**).

Faptul că aceste așezări au fost întemeiate în timpul vechii administrații, începând din secolul al XV-lea, este confirmat și de faptul că unii dintre locuitorii lor erau maghiari. Astfel, în vecinătatea așezării Udvarnok viețuia o asemenea comunitate. Satul se numea Harkan, iar recensămintele scot în evidență faptul că familiile din acest loc aveau mulți copii¹⁰⁵. Observația nu se rezumă însă doar la această localitate. Cu excepția târgurilor, cele câteva comunități maghiare din nahiye se bucurau de prezența copiilor.

Unul dintre sătenii din Harkan era Demesközi Máté, al cărui nume sugerează o origine timișană. Printre locuitorii satului se numărau două familii cu numele Pálfi, menționate doar de defterul din anul 1579¹⁰⁶. Mărturia ne atrage atenția asupra migrării în comun a unor familii, datorată migrației organizate care era susținută de autoritățile otomane.

O ușoară creștere a populației este semnalată și la Bozitelek, așezare aflată în apropierea Dunării. Satul era locuit de o mică comunitate maghiară, înconjurată de o zonă locuită preponderent de sârbi. Antroponime slave sunt semnalate și în localitate, iar unele din ele, precum Ibralar, sugerează o origine balcanică.

În rândul „așezărilor noi” includem și localitățile a căror denumire este mixtă, compusă din toponime sârbești și maghiare. Câteva sunt formate cu ajutorul adjectivului sârbesc „*dolnji*”, cu înțelesul „*de jos*” sau „*inferior*”¹⁰⁷. În traducere Dolne Szige este *Insula de Jos*, „*sziget*” semnificând în maghiară „*insulă*”¹⁰⁸. Potrivit defterelor, majoritatea locuitorilor din satul Dolne Szige erau sârbi, sporadic consemnându-se și antroponime maghiare, precum Oláh János, persoană care putea avea și origini românești. Și cele două familii Vlah corespund acestui arhetip, însă prenumele membrilor săi (Vuk) ne determină să credem că fuseseră sârbizați, de cel puțin o generație. Acest silogism nu este valabil în cazul lui Simon Șomogian și fiului său Zaharie.

Antonimul adjectivului „*dolnji*” este „*gornje*”, („*de sus*”, „*superior*”)¹⁰⁹. Acest aspect sugerează că Gorne Szige nu se putea afla decât în apropierea satului corespondent. În apropierea localității sârbești de astăzi, Sakule, la vest respectiv sud, se găsesc două toponime Siget¹¹⁰. Hărțile habsburgice, din prima parte a secolului al XVIII-lea, consemnează un sigur astfel de toponim, regăsit în nord-vestul localității menționate¹¹¹. Datorită ordinii în care a fost prezentată de otomani, Gyula Káldy-Nagy aprecia că așezarea se afla în apropierea târgului Mодош¹¹². Cert este că la momentul recesământului, ambele localități numărau fiecare, peste o sută de locuitori (**Tabel 2**).

Originea toponimelor mixte este exemplificată de numeroase ipoteze. Fie cele două sate au fost întemeiate în apropierea unei vetre mai vechi, a cărei denumire au preluat-o, fie una dintre localități a fost întemeiată într-o perioadă timpurie, iar ulterior, dar nu în timpul stăpânirii otomane, apare a doua așezare ca urmare a sporului natural pozitiv și a migrării din satul matcă. Totodată, toponimul *Gorne* poate ascunde o veche așezare, întemeiată în perioada secolelor XIII–XIV. Ipoteza este argumentată

¹⁰³ Káldy-Nagy 2000, 209–210.

¹⁰⁴ Káldy-Nagy 2000, 209.

¹⁰⁵ Káldy-Nagy 2000, 227–228.

¹⁰⁶ Káldy-Nagy 2000, 227–228.

¹⁰⁷ Tomici 2006, 373–374.

¹⁰⁸ <http://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=sziget>.

¹⁰⁹ Tomici 2006, 386.

¹¹⁰ https://www.topografkakarta.com/jugo/download/srb_25/zrenjanin_13/h135.html

¹¹¹ <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkeptar/795/view/?pg=0&bbox=1071%2C-6265%2C2374%2C-5501>; <https://maps.hungaricana.hu/en/OSZKTerkeptar/1251/view/?bbox=573%2C-4000%2C2439%2C-3236>; <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkeptar/832/view/?bbox=817%2C-3740%2C2386%2C-3098>

¹¹² Káldy-Nagy 2000, 231.

mai bine de corespondența „*Velik*”-„*Mali*” (Mare-Mic)¹¹³, însă cei care au cercetat geografia istorică a regatului maghiar nu au identificat așezări cu denumirea Sziget și Szécsén (Mali) între hotarele comitatului Cuvin¹¹⁴.

Pentru o clarificare mai bună vom urmări situația celor două sate Elemér, despre care scribii otomani oferă câteva informații. Mărturiile sunt binevenite dar, în unele contexte, nu ne ajută să urmărim evoluția așezărilor. Existența localității *Ilemer* sau *Elemér* este atestată începând cu mijlocul secolului al XV-lea, când aparținea familiei Macedonia¹¹⁵. După mai bine de un secol constatăm că existau două așezări: Dolni respectiv Gorni Elemér¹¹⁶. Ambele sate numărau fiecare, după aprecierile noastre, peste 200 persoane. Gorni Elemér era puțin mai mare, iar la cel de-al doilea recensământ, însuma 115 persoane de sex masculin. Antroponimele atestă, de asemenea că, în ambele localități exista o populație majoritară sârbă, alături de care conviețuiau câțiva români¹¹⁷. Fiind posesiunile *vakı*-fului întemeiat de vizirul Mehmed Sokollu, numărul gospodăriilor înregistrate de scribi nu corespunde bărbaților căsătoriți, fapt atribuit păsurii fiscale a locuitorilor. Între cele două recensăminte evoluția demografică a așezărilor este identică. Se observă o creștere a populației, în ciuda faptului că numărul gospodăriilor scade cu două treimi (**Tabel 2**).

O deosebire importantă între cele două sate este evidențiată de aceiași scribi, care consemnează că la Dolni Elemér au fost așezate o serie de familii¹¹⁸. Indiciul sugerează că satul a fost pustiu la un moment dat sau cel puțin a fost recolonizat. Într-o altă relatare, făcută cu ocazia recensământului din anul 1567, otomanii afirmă că, după recenzie au descoperit cu 40 de familii mai mult decât consemna defterul din anul 1554¹¹⁹. Mărturisirea se raportează însă, la toate posesiunile lui Mehmed Sokollu. Cert este că în această însemnare Dolni Elemér este numit sat și nu pustă, și prin urmare este exclusă abandonarea sa. Totuși, colonizarea sa este vizibilă datorită faptului că, la recensământul din anul 1567, au fost înregistrați puțini copii și puține gospodării cu rude numeroase. De asemenea, familiile cu antroponime identice au fost menționate succesiv, sugerând venirea lor concomitentă. Astfel colonizarea a fost făcută cu familii tinere. În unele cazuri precum cel al lui Toma Smolenić sau Smolić, frații nu figurează decât în recensământul ulterior, fapt ce atestă că fuseseră însoțiți de părinți încă de la început. Situații similare observăm la Stepan Luka și Nicola Kostadin. Acesta din urmă devine reprezentantul familiei, după ce inițial fusese fratele necăsătorit al lui Mata Kostadin¹²⁰. Într-o familie cu mai multe generații considerăm că viețuiau și cei care dețineau numeroase oi.

În ce privește originea unora dintre familiile celor două localități beneficiem de câteva indicii. Doi capi de familie, Tripon și Nikola Slankamen proveneau, după cum sugerează patronimul lor, de la gura de vărsare a Tisei în Dunăre. Lazăr Iliș era român, iar Buča Bošnjak bosniac, însă acest lucru nu certifică faptul că venise din Bosnia. Origini ungurești îi putem atribui lui Petar Anbrus sau cel puțin proveniența dintr-o zonă a fostului regat maghiar, fapt cert în cazul lui Nikola Feldivar. Patronimul său provine de la un toponim larg răspândit, numeroase asemenea *cețaji de pământ* existând în arealul Tisei¹²¹. Pe de altă parte, unele dintre antroponimele localității, consemnate de ambele deftere nu se regăsesc în alte părți ale nahiiei: Tuširević (3 fam.), Radiković (2 fam.), Smolević, Golubović¹²². Elementele migratoare nu trebuie identificate în rândul acestora, ci în rândul numeroaselor familii care nu se mai regăsesc ulterior în localitate.

Spre deosebire, scribii nu adaugă alte informații despre Gorne Elemér, iar faptul că văzuseră primul recensământ constituie o mărturie asupra faptului că nu fusese părăsit. În acest context cele două sate Elemér care, așa cum am văzut, existaseră încă din secolul al XV-lea, nu și-au pierdut continuitatea de locuire, fiind recolonizate de otomani.

În cadrul acestei tipologii includem și localitățile cu denumiri slave. Numărul lor nu corespunde

¹¹³ Tomici 2006, 421–422, 480–481.

¹¹⁴ Pesty 1880, 373–398; Csánki 1894 s.v. Kevevármegye; Györffy 1987, 314–321; Milleker 1915, 18–43.

¹¹⁵ Csánki 1894 s.v. Föb Birtokosai: Péterfi; Györffy 1987, 314–321; Milleker 1915, 10.

¹¹⁶ Káldy-Nagy 2000, 237–239, 256–257.

¹¹⁷ Káldy-Nagy 2000, 237–239, 256–257.

¹¹⁸ Káldy-Nagy 2000, 237.

¹¹⁹ Káldy-Nagy 2000, 235.

¹²⁰ Káldy-Nagy 2000, 237–239.

¹²¹ Csánki 1894 s.v. Békésmegye, Csanádmegye, Bácsvármegye: Helységek: Földvár.

¹²² G Káldy-Nagy 2000, 237–239.

așteptărilor, fiind destul de redus. Chiar dacă în regatul maghiar sunt întâlnite unele toponime precum Orasan, Oresancz sau Oresavcz¹²³, acestea provin din sud-vestul țării, unde populația slavă era numeroasă. În nahiya Becicherec întâlnim așezarea Orașac, cu o denumire parțial similară celor enumerate, care derivă din termenul „orašje”/nucet¹²⁴. Cele două recensăminte consemnează de fiecare dată faptul că localitatea număra peste 200 de suflete, raportat la aprox. 40 gospodării, în cadrul cărora viețuiau mai multe familii sau mai multe generații ale aceleiași familii (**Tabel 2**). O populație mai redusă era recențată la Kuttina. Localitatea se mai numea Salaszig, toponim pe care istoricii maghiari l-au identificat cu Salamonszeg, așezare menționată în secolul al XIV-lea¹²⁵. Pesty Frigyes prezenta mărturii potrivit cărora localitatea mai exista la mijlocul secolului următor și era situată în vecinătatea localității Boka¹²⁶. Toate aceste dovezi, coroborate cu prezența sa în deftere, sugerează că Salaszig a supraviețuit conflictelor din prima parte a secolului al XVI-lea. Denumirea sa alternativă Kuttina este singura contestație a acestei ipoteze, în lipsa altor mărturii ale scribilor otomani¹²⁷.

Necunoscute rămân și împrejurările în care a fost întemeiată așezarea Torack. Defterele păstrează tăcerea în privința sa, premisă ce sugerează că existența sa este anterioară stăpânirii otomane. Defterul din anul 1567 atestă faptul că la Torack existau 16 hane, raportate însă la un număr de 44 bărbați căsătoriți¹²⁸. La fel ca în perioada regatului, taxele se plăteau pe fiecare poartă, valoarea sa fiind, în general, de un florin/50 akce/aspri. Plata era încasată la Sf. Dumitru (26 octombrie) sau în două rate, la Sf. Gheorghe (24 aprilie) și Sf. Mihail (29 septembrie)¹²⁹. În cazul localității Torack, discrepanța dintre numărul de bărbați căsătoriți și numărul de hane ne-ar determina să constatăm, în sfârșit, că în aceeași gospodărie viețuiau mai multe familii, între care nu existau relații de rudenie. Totuși, nu susținem această ipoteză, discrepanța având mai degrabă aceleași cauze, constatate în cazul *vakıf*-ului întemeiat de vizirul Mehmet Sokollu. În întreaga nahiye, doar în cazul acestor posesiuni întâlnim asemenea discrepanțe¹³⁰ fapt ce indică existența anumitor beneficii ori o îngăduință a recenzorilor a cărei motivație poate fi diversă¹³¹. Cert este că în primul defter au fost înregistrate 60 persoane de sex masculin, iar ulterior 83 (**Tabel 2**)¹³². Din rândul bărbaților consemnați în anul 1567, doar câțiva se regăsesc în inventarul de mai târziu. Unul dintre aceștia era Gyuragy Vukmir, necăsătorit și înregistrat alături de familia fratelui său, Dimitrie. Acesta din urmă era destul de înstărit având 100 oi. Doisprezece ani mai târziu Dimitrie nu mai este consemnat, în timp ce Gyuragy își întemeiează o familie care număra cel puțin trei fii. Sub acoperișul său se regăsea și fratele său necăsătorit, Laza împreună cu fiul Boka (**Tabel 2**).

Damjan Cvetić sau Svitić este și el înregistrat de ambele deftere. Dacă primul registru consemnează că era doar căsătorit, ulterior în gospodăria sa regăsim un clan întreg. Alături de cei trei fii ai săi, viețuiau trei frați și doi verișori. În total numărul persoanelor de sex masculin se ridică la 12¹³³. Dintre aceștia doar Damjan avea soție, în timp ce unul dintre frații săi, Todor avea trei fii. Numărul mare de copii sugerează că nu era văduv, având o soție sau concubină.

În satul Torack a rămas și Stephan Pavlović, împreună cu fiul Subota, între timp familia mărindu-se cu încă 7 persoane de sex masculin. Doi dintre aceștia erau copiii săi, alți doi frați, iar unul verișor. Frații săi necăsătoriți aveau câte un fiu¹³⁴. Aceste cazuri nu sunt singulare. În dreptul porții lui Radić Jakšić întâlnim 7 bărbați și băieți. Dintre toți doar capul familiei este căsătorit, dar câțiva dintre frații săi aveau copii. Nikola Stanišić este capul unui alt clan cu 6 persoane de sex masculin. Patru dintre aceștia erau frații săi necăsătoriți, Nikola unul dintre ei, având un fiu¹³⁵.

Rezonanță românească are antroponimul Mihail Danciul, în dreptul căruia erau consemnate 8

¹²³ Csánki 1894 s.v. Pozsgavármegye: Helységek: Oresan, Valkovármegye, Baranyavármegye: Helységek: Oresancz,

¹²⁴ Tomici 2006, 434; Idem, 1999, 278.

¹²⁵ Pesty 1880, 394; Györfly 1987, p.320; Káldy-Nagy 2000, 232.

¹²⁶ Pesty 1880, 394.

¹²⁷ Káldy-Nagy 2000, 232.

¹²⁸ Káldy-Nagy 2000, 261–262.

¹²⁹ Feneșan 2014, 40–41.

¹³⁰ Káldy-Nagy 2000, 237–266.

¹³¹ Maxim, Gheorghe 2018, 11.

¹³² Káldy-Nagy 2000, 261–262.

¹³³ Káldy-Nagy 2000, 261–262.

¹³⁴ Káldy-Nagy 2000, 261–262.

¹³⁵ Káldy-Nagy 2000, 261–262.

persoane de sex masculin. Alături de el trăiau patru frați și un verișor, cu toții necăsătoriți. Stanko, fratele său avea un fiu, numit Petar/Petru. La poarta lui Jaka Bokić relațiile sunt și mai interesante. Doi dintre cei 8 bărbați și băieți, îi erau frați, respectiv verișori. Deoarece după numele vărului său sunt enumerați patru fii, presupunem că aceștia erau nepoții săi, lui fiindu-i atribuit un singur fiu¹³⁶.

După cum observăm, în cazul satului Torack a avut loc o colonizare realizată, inițial cu familii tinere, cu câte două generații. Nu cunoaștem motivele pentru care marea lor majoritate au plecat. Živko Popović alături de fiul Dimitre s-au mutat la Desk¹³⁷, dar și Petar Lukić și cei din familia Milković au fost recenzați mai târziu în apropiere, la Szengörgy, respectiv Szenmihaly¹³⁸. O statistică interesantă indică că, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în sandjakul Buda un procent de până la 75 % din cei care plecau din localitatea de baștină se îndreptau spre cel mai apropiat târg sau oraș¹³⁹. În cazul nahiei Becicherec această tendință nu este confirmată de nici o mărturie.

Ulterior, toate cele 12 hane, consemnate la Torack adăposteau clanuri întregi, cu până la patru generații din aceeași familie. Această mărturie sugerează că cea de-a doua colonizare a fost realizată cu familii extinse despre a căror origine nu beneficiem de nici o informație, dar care corespund unui tipic balcanic. În ce privește văduvia sau concubinajul numeroșilor bărbați necăsătoriți, cu cel puțin un copil, beneficiăm de mărturia lui Geza David care susținea că marea majoritate a bărbaților necăsătoriți, din teritoriile fostului regat al Ungariei, nu erau taxați¹⁴⁰.

6. Așezările întemeiate în timpul dominației otomane

În schimb, în cazul localității Orlohat, recenzorii otomani sunt cât se poate de clari. Potrivit însemnărilor, în vechiul defter fragmentar, Orlohat fusese o pustă între Csurog și Csură care, în momentul redactării noului recensământ, era locuită¹⁴¹. Toponimul nu fusese atestat în secolele anterioare, iar originea sa este slavă¹⁴². De asemenea scribii menționează că aici s-au așezat raiale și *haymanale*¹⁴³ sau nomazi cu corturi, în mare parte sârbi¹⁴⁴. Mărturia este semnificativă pentru a înțelege situația punctuală la momentul recensământului și dovedește totodată că, în aceste așezări, gospodăriile sau porțile constau, atât în rezidențe stabile, cât și în corturi sau amenajeri temporare. La recensământul din 1567, la Orlohat erau consemnate 32 de hane și aprox. 40 de bărbați. Două dintre gospodăriile adăposteau rude de gradul II (frați) (**Tabel 2**), fapt ce atestă că reprezentantul familiei era însoțit de părinți. Neavând alte mărturii constatăm că în restul porților rezidau familii tinere, fapt susținut și de numărul puțin de copii. Totuși această perspectivă nu este completă, îndeosebi datorită neînregistrării femeilor. Apoi, în decursul unui deceniu, constatăm o schimbare radicală a situației. În localitate nu se mai regăsesc decât 14 porți, dar, cu toate acestea, numărul persoanelor de sex masculin se dublează. Astfel, cu excepția a trei cazuri, la fiecare gospodărie exista câte un clan¹⁴⁵, în contextul în care, dintre familiile inițiale, doar trei rămăseseră în localitate (**Tabel 2**). Fără îndoială imaginea constatată ridică mai multe întrebări decât răspunsuri. Beneficiind de informațiile documentare putem prezenta cazul satului Orlohat drept arhetipul așezării întemeiate de otomani. În ansamblu acesta s-ar evidenția prin mobilitate ridicată și lipsa continuității de locuire, puține dintre familiile colonizate regăsindu-se ulterior în localitate. Nu trebuie să uităm totuși că satul se afla pe un drum principal, de legătură spre Timișoara, situație discutată mai sus. În ce privește originea lor, unii dintre localnici, precum Balas Barić sau Jovan David sugerează interferențe cu societatea maghiară, în timp ce antroponimele familiilor Bogutović, Donkić, Šerkić nu se mai regăsesc în nahia Becicherecului¹⁴⁶. Exemplul lor nu este excepțional, deoarece numeroase patronime consemnate aici împărtășesc aceeași perspectivă.

¹³⁶ Káldy-Nagy 2000, 262.

¹³⁷ Káldy-Nagy 2000, 264.

¹³⁸ Káldy-Nagy 2000, 265, 255.

¹³⁹ Dávid 2013, 258.

¹⁴⁰ Dávid 1977, 357.

¹⁴¹ Káldy-Nagy 2000, 239–240.

¹⁴² Tomici 1999, 280.

¹⁴³ Sub acest termen pot fi identificate familiile de ciobani care practicau transhumanța. Vezi Luković 2016, 52–53.

¹⁴⁴ Káldy-Nagy 2000, 239–240.

¹⁴⁵ Káldy-Nagy 2000, 239–240.

¹⁴⁶ Káldy-Nagy 2000, 195–266.

Totuși, alte exemple ne conving că Orlohat nu este arhetipul satelor întemeiate de otomani. Astfel, la Devetakova Sele întâlnim 18 gospodării dintre care, în doar 4 cazuri este semnalată coabitarea a trei generații în cadrul aceleiași familii. Aproape jumătate dintre familiile venite au copii, fapt ce indică o colonizare cu familii tinere. Așezarea beneficia de o a doua denumire Szentmiklós, care anterior corespundea unei puste¹⁴⁷. O localitate cu acest nume nu fusese semnalată în comitatele Torontal sau Cuvin¹⁴⁸. Desigur, nu toate toponimele fuseseră așezări, cert este că denumirea sa maghiară sugerează că exista în momentul cuceririi otomane.

Farkasdin și Kenderes prezintă particularități asemănătoare. Și în cazul lor, recenzorii afirmă că fuseseră *puste*¹⁴⁹, astfel că toponimele proveneau din perioada administrației maghiare. La momentul redactării recensământului ambele localități numărau în total zece gospodării (**Tabel 1**). Acest aspect sugerează că Farkasdin și Kenderes erau mai degrabă locuri de popas ale unor familii migratoare. Hărțile habsburgice din deceniul trei al secolului al XVIII-lea consemnează ambele toponime care reprezentau predii sau sate părăsite¹⁵⁰.

Totuși nu ignorăm faptul că termenul „*puszta*” avea și înțelesul de „*desertum*”¹⁵¹ sau „*loc părăsit*” și prin urmare constituia o referință pentru localitățile dispărute. O astfel de așezare a fost Vida. Situată în comitatul Cuvin, localitatea este bine documentată în perioada anterioară secolului al XVI-lea, când beneficia de o biserică de piatră¹⁵², pentru ca apoi să nu mai fie menționată de documente. Toponimul reapare în deftere, denumind o *pustă* unde otomanii colonizează familii de sârbi¹⁵³. În sat sunt recensate 25 de gospodării dintre care 7 prezentau o locuire aglomerată, cu rude de gradul II, fapt ce sugerează prezența a cel puțin trei generații ale aceleiași familii (**Tabel 1**). Multe dintre antroponime sunt comune și răspândite în nahiye, doar unul dintre locuitori, Mihai Vargić fiind recensat anterior, în anul 1567, la Modos¹⁵⁴.

În ciuda faptului că în unele așezări existau numeroase familii maghiare nu știm dacă acestea erau unele ale locului. Cazuri precum cele ale satelor Vida și Urhida, inițial locuite apoi părăsite și repopulate sau nu de turci, lasă loc unor interpretări. Astfel, există posibilitatea ca unii dintre locuitori să se fi îndreptat spre așezări vecine, poziționate în afara drumurilor principale, fiind ferite de imigranți.

Așa cum observăm, otomanii au recolonizat și întemeiat puține sate, însă vorbim doar de două decenii și jumătate de stăpânire efectivă, iar teritoriul se rezumă la nahiya Becicherecului. Întregul aport otoman la înflorirea economică și demografică a vilayetului Timișoara nu poate fi abordat decât într-o lucrare foarte cuprinzătoare. Putem doar constata că intenția Porții și discursul privind ocrotirea supușilor au fost puse în aplicare treptat, în funcție de situația politică.

Nu putem ignora însă faptul că unele așezări au fost colonizate cu clanuri sau familii extinse care numărau chiar și 15–20 persoane, membrii fiind atât rude de diferite graduri, cât și slugi¹⁵⁵. Evident aceste familii se disting de mica gospodărie, căreia i se atribuie în general un număr de 5 persoane¹⁵⁶, iar zona lor de proveniență este considerată a fi Peninsula Balcanică¹⁵⁷. Această premisă este foarte utilă pentru identificarea familiilor din nahiya Becicherec care proveneau din sudul Dunării. Un asemenea demers este însă unul destul de complicat, mai ales că, începând din secolul al XIV-lea, în regiunea Balcanilor era cunoscută, atât familia de tip nucleu, cât și cea extinsă (*Kuča*)¹⁵⁸. Semnalăm totodată și cazuri evidențiate în nahiya Becicherec, în care o familie nucleu devine, în decursul timpului, una extinsă. În acest context se impune întrebarea dacă întemeietorul unei familii extinse poate fi un emigrant colonizat la nordul Dunării de către noile autorități.

¹⁴⁷ Káldy-Nagy 2000, 224.

¹⁴⁸ Csánki 1894 s.v. Kevevármegye; Torontálmegye: Helységek; Milleker 1915, 6–46; Pesty 1880, 373–403.

¹⁴⁹ Káldy-Nagy 2000, 253–254.

¹⁵⁰ <https://maps.hungaricana.hu/en/HTTTerkeptar/795/view/?pg = 2&bbox = 3882%2C-5998%2C5432%2C-5089; https://maps.hungaricana.hu/en/OSZKTerkeptar/1251/view/?bbox = 540%2C-3515%2C2406%2C-2751; https://maps.hungaricana.hu/en/HTTTerkeptar/832/view/?bbox = 1229%2C-3090%2C2548%2C-2550>.

¹⁵¹ Moretti 1595, 28.

¹⁵² Pesty 1880, 397–398; Csánki 1894 s.v. Kevevármegye: Helységek: Vida (-egyház); Milleker 1915, 42; Györfy 1987, 321.

¹⁵³ Káldy-Nagy 2000, 220.

¹⁵⁴ Káldy-Nagy 2000, 204.

¹⁵⁵ Zimányi 1980, 513.

¹⁵⁶ Zimányi 1980, 513.

¹⁵⁷ Todorova 1989, 5–6, 17.

¹⁵⁸ Miljković, Strugarević 2015, 32; Misić 2015, 366–369.

Mai multe izvoare care privesc Peninsula Balcanică oferă unele informații importante. Astfel, într-un document din secolul al XIII-lea se menționa faptul că, după căsătorie, fiul mai mare rămânea în casa tatălui său trei ani, după care se muta într-o gospodărie distinctă. Nici legislația secolelor XIV–XV nu era favorabilă familiei extinse de tip cooperativă¹⁵⁹. Cu toate acestea în secolul al XV-lea, în regiunea Branković 57 % dintre familii erau mono-parentale, iar 41 % erau extinse, de tip cooperativă¹⁶⁰. În nahiya Becicherec asemenea familii au locuit la: Szengyörgy, Botos, Desk, Hecska, Torack, Gorne Elemér, Orlohat și Kendereș¹⁶¹. Câteva familii extinse întâlnim în localitățile: Van, Szenmihaly, Hecsen, Mali Szécsén, și Orașac¹⁶². În așezarea Harkan, unde locuiau etnici maghiari, familia lui Vég Jakab număra mai mulți membri, printre care frați cu copii¹⁶³. Datorită faptului că familia a fost consemnată de ambele deftere, avem posibilitatea de a observa evoluția sa și de a constata că nu toți frații săi au rămas în aceeași gospodărie, fapt ce dovedește că tipologia familiei lui Vég Jakab nu corespunde exemplului menționat. Cert este că modelul familiei extinse nu era cunoscut populației maghiare, iar în rândul etnicilor români din nahiya Becicherec, doar gospodăriile lui Petar Vlah și Mihail Danciul din Gorne Elemér, respectiv Torack¹⁶⁴, se încadrează acestei tipologii.

Cu excepția localității Orașac, familiile extinse sunt semnalate de recensământul din 1579¹⁶⁵. Acest aspect sugerează că gospodăriile de tipul cooperativ nu erau specifice regiunii. De asemenea, toate cele opt așezări locuite preponderent de familiile extinse făceau parte din *vakyf*-ul vizirului Mehmed Sokollu¹⁶⁶. Coroborate, mărturiile adevăresc faptul că, în cazul celor opt așezări, marea majoritate a locuitorilor proveneau din afara teritoriilor care au făcut parte din regatul medieval maghiar. Probabil se numărau printre acele familii despre care otomanii afirmaseră că trecuseră la nordul Dunării.

În contextul în care, la recensământul din 1567, în nahiya Becicherec erau înregistrate 1708 gospodării și 3002 persoane de sex masculin, ponderea familiilor extinse din totalul gospodăriilor era de 16 % (**Tabel 2**). Dar numărul celor veniți din regiunile slave era mai mare, poate dublu față de procentul semnalat, care corespunde unui număr de 392 persoane de sex masculin (**Tabel 2**)¹⁶⁷.

Mare parte a celor consemnați în acest recensământ nu au rezidat prea mult în nahiya mărginită de Tisa, Timiș și Dunăre. După o perioadă mai lungă, de un deceniu, numărul hanelor scade la 1349, însă observăm o creștere ușoară a populației care ajunge la 3278 persoane de sex masculin. Această diferență scoate în evidență aportul sporului natural a cărui proporție nu o putem afla, deoarece nu cunoaștem numărul celor care au emigrat, dar nici a celor care s-au așezat în nahiya Becicherec. Proporțional crește și ponderea familiilor extinse din cele opt localități, însumând 635 persoane sau 20 % din totalul populației (**Tabel 2**).

Desigur, aceste cifre nu pot fi considerate absolute, dar constatăm că, odată cu trecerea timpului, crește ponderea locuitorilor veniți din regiunile situate la sudul Dunării. Totodată constatăm o scădere a populației celor două târguri, Mодоș și Becicherec¹⁶⁸, respectiv creșterea numărului de locuitori în localitățile rurale (**Tabel 2**).

Tabel 1. Sate recolonizate

Nr.	Settlement	Defter 1579			Generații			Etnie
		Hane	Family ¹	Men	II	III	IV	
1	Farkasdin	4	4	11	1	3		Sr.
2	Kenderes	6	11	31		3	1	Sr.
3	Szentmiklós Devetakova Sele	18	18	32	14	4		Sr.
4	Vida	25	26	48	17	7		Sr.

¹⁵⁹ Misić 2015, 369: există două tipuri de familie cooperativă: parentală și frățescă.

¹⁶⁰ Bobić 2001, 347.

¹⁶¹ Káldy-Nagy 2000, 195–266.

¹⁶² Káldy-Nagy 2000, 208–212, 255.

¹⁶³ Káldy-Nagy 2000, 227–228.

¹⁶⁴ Káldy-Nagy 2000, 257, 262.

¹⁶⁵ Káldy-Nagy 2000, 195–266.

¹⁶⁶ Káldy-Nagy 2000, 237–266.

¹⁶⁷ Totalul populației celor opt așezări semnalate.

¹⁶⁸ Káldy-Nagy 2000, 202–206, 245–250.

Concluzii

Impozitele și celelalte dări erau percepute de la populație prin intermediul unei hane, devenită unitatea fiscală principală în deftere. În lumea otomană termenul „hane” corespundea unei gospodării țărănești care, cu ajutorul unui plug și o pereche de boi avea capacitatea să lucreze o bucată de pământ denumit „çift”¹⁶⁹. În ceea ce privește nahiya Becicherec, termenul *hane* definește o gospodărie în care exista un cap al familiei sau un reprezentant căsătorit, cu sau fără copii, alături de care viețuiau rude de gradul II sau III. Defterele redau complet doar antroponimul¹⁷⁰ său, a cărui patronim denumea familia sau poarta.

Cele câteva mărturii care privesc bărbații căsătoriți ai unei hane, alții decât reprezentantul familiei, dovedesc faptul că nu erau rude cu acesta din urmă, ci slugi. Beneficiem de patru cazuri în care aceste slugi erau căsătorite, trei fiind de origine maghiară¹⁷¹. În general, majoritatea slugilor erau căsătorite deoarece observăm că aveau copii¹⁷², tăinuirea acestui fapt datorându-se aceleiași sustrageri de la taxe. Celelalte șapte cazuri de bărbați căsătoriți care erau rude cu reprezentantul familiei¹⁷³, un număr infim raportat la întreaga nahiyă, pot fi justificate de faptul că familiile lor nu cunoșteau foarte bine societatea otomană și relațiile din interiorul său.

Privind în ansamblu izvoarele otomane certifică faptul că regiunea bănățeană a fost afectată de asalturile otomane încă din momentul cuceririi cetății Belgrad. În acest sens a fost semnalată distrugerea târgului Panciova, care nu putea fi doar un caz excepțional. Tulburările escaladează apoi cu ocazia campaniei militare din 1526, când este amintită fuga în masă a localnicilor din regiunea Srem și Bačka. Ordinele Porții atestă faptul că mulți locuitori s-au refugiat spre Transilvania, îngroziți de atacurile de pradă ale otomanilor. În ce măsură s-a detensionat situația este greu de spus, dar poate fi monitorizată din momentul în care regele Ioan Zapolya solicită și primește protectoratul Porții. Momente critice au avut loc în anii 1541, respectiv 1544–1545, când au fost consemnate alte mișcări de populație. Evident, tulburările iau proporții în timpul campaniilor din anii 1551–1552, când întreaga regiune se transformă într-un teatru de război. Mărturiile otomane semnalează aceeași fugă în masă a localnicilor, care revin apoi, treptat în noul vilayet de Timișoara. Ulterior, în anul 1566, are loc o migrație bine documentată și în nahiya Becicherec, însă deocamdată nu putem identifica localnici care s-au mutat în sandjakurile noi.

În ciuda fenomenului de revenire la locurile de baștină, semnalat deseori de actele otomane, putem fi siguri că o parte a vechilor locuitori s-au împrăștiat în alte teritorii. Fără îndoială întreaga societate a suferit erodări multiple, într-o perioadă scurtă, concentrată aproximativ într-o jumătate de veac, în timpul căreia au avut loc mai multe plecări în masă.

Cu toată această avalanșă de evenimente critice, izvoarele otomane oferă o imagine a societății anterioare cuceririi otomane, incompletă însă. Mai clară este cea ulterioară, care, în privința nahiyei Becicherec semnalează existența a 38 de așezări. Jumătate dintre acestea au fost întemeiate în secolul al XV-lea și prima parte a celui următor, iar o pătrime păstrează origini mai timpurii. Potrivit turcologilor, între anii 1568–1580 existau 36.000 capi de familie în vilayetul Timișoarei¹⁷⁴, dintre care un procent de 4–5 % trăiau în nahiya Becicherec, a cărei populație număra peste 9000 locuitori.

Tabel 2. Așezările situate în nahiya Becicherec

Nr	Așezări	Defter 1567		Familii		Defter 1579		Familii		C.L. ²	Familii locale	Etnie	
		H. ³	P. ⁴	3/4 generații	H.	P.	3/4 generații	Maj.	Min.				
1	Basahid	56	123	14 hane	46	111	16 hane	16 hane	Bodić, Jakuš Bakić	Sr	–		
2	Jankahid	51	111	11 hane	44	90	11 hane	12 hane	Dobriković, Lačković	Sr	–		
3	Batka	11	21	1 hane	11	22	6 hane	4 hane	Belković, Vujić	Sr	–		
4	Alaksig	10	27	6 hane	15	39	8 hane	4 hane	Radohnić, Kraguj	Sr	Ro		

¹⁶⁹ Inalcik 1996, 319–324; Ágoston, Masters 2009, 19.

¹⁷⁰ (prenume + patronim sau poreclă).

¹⁷¹ Káldy-Nagy 2000, 221–222, 247–250.

¹⁷² Káldy-Nagy 2000, 217–219, 254, 256–257.

¹⁷³ Káldy-Nagy 2000, 195, 202–205, 227, 230, 247, 255.

¹⁷⁴ Dávid 1988, 82.

Nr	Așezări	Defter 1567		Familii	Defter 1579		Familii	C.L. ²	Familii locale	Etnie	
		H. ³	P. ⁴	3/4 generații	H.	P.	3/4 generații			Maj.	Min.
5	Ötebő	107	282	18 hane	90	222	19 hane	52 hane	Borka, Furka, Sántó/Sánta, Fias, Verös, Lisztös, Puskas, Halász, Sörös	Hu	–
6	Udvarnok	34	97	7 hane	49	131	11 hane	20 hane	Koltó/Konto, Fodor, Sántós, Furka,	Hu	–
7	Szengyögy	28	44	6 hane	12	83	11 hane	7 hane	Kurjak, Stiković, Danić	Sr	–
8	Heckska Szentgyögy	33	51	3 hane	15	80	15 hane	5 hane	Zorić	Sr	–
9	Pardan	20	48	4 hane	–	–	–	–	–	Sr	Ro
10	Van	40	91	13 hane	42	87	18 hane	14 hane	Čardić, Anbruš, Stojčić, Magić	Sr	–
11	Hollos	35	61	10 hane	63	132	20 hane	9 hane	Dorman	Sr	Ro
12	Bozitelek	24	51	7 hane	27	65	7 hane	9/11 hane	Bódog, Vég, Kovács	Hu	Sr
13	Topola	33	80	5 hane	34	87	10 hane	13 hane	Bojičić, Racul, Dojić	Sr	Ro
14	Csontaszék	51	69	1 hane	36	63	11 hane	7 hane	Stepan, Mihović	Sr	–
15	Feny	28	66	9 hane	32	79	14 hane	11 hane	Radukić, Mikić, Smolan	Sr	Ro
16	Csajszig	11	16	3 hane	13	25	4 hane	1/3 hane	Petrović	Sr	–
17	Hecsén	37	57	6 hane	34	90	12 hane	14 hane	Vukić, Malojkić Kalugyer	Sr	–
18	Harkan	25	61	5 hane	20	52	7 hane	14 hane	Vég, Bódog, Kovács, Tót	Hu	–
19	Oregy	13	39	5 hane	16	40	9 hane	3 hane	Jovan	Sr	Ro
20	Botos	28	43	3 hane	17	93	13 hane	6 hane	Balikić, Janić	Sr	Hu
21	Čenta	33	60	5 hane	50	97	14 hane	5 hane	Kalugyeri, Oliš	Sr	Ro
22	Deska	44	62	5 hane	11	77	10 hane	4 hane	–	Sr	–
23	Szenmihaly	31	56	6 hane	28	68	18 hane	4/6 hane	Janić	Sr	–
24	Dolne Szige	36	60	6 hane	38	78	17 hane	6/8 hane	Lukač, Vlasić	Sr	–
25	Gorne Sige	27	42	7 hane	22	43	7 hane	5 hane	Vidač	Sr	Ro
26	Kuttina	20	39	1 hane	23	50	8 hane	4 hane	Vujić, Radul	Sr	–
27	Dolni Elemér	64	73	4 hane	49	97	19 hane	15 hane	Tuširević, Radiković, Pajavić, Kostadin	Sr	Ro
28	Gorne Elemér	62	97	10 hane	23	115	15 hane	10 hane	Janić, Brajak	Sr	Ro
29	Mali Szécsén	20	36	7 hane	19	44	5 hane	2 hane	Nikolić	Sr	–
30	Toracka	44	60	1 hane	12	83	12 hane	3 hane	–	Sr	Ro
31	Orašac	39	97	20 hane	42	110	18 hane	10 hane	Nikić	Sr	–
32	Orlohat	32	39	2 hane	14	83	11 hane	4 hane	–	Sr	–
33	Farkasdin	–	–	–	4	11	3 hane	–	–	Sr	–
34	Kenderes	–	–	–	6	31	4 hane	–	–	Sr	–
35	Szentmiklós Devetakova Sele	–	–	–	18	32	4 hane	–	–	Sr	–
36	Vida	–	–	–	25	48	7 hane	–	–	Sr	–

¹ Familiilor semnalate de deftere adăugăm și pe acelea ale fraților sau verișorilor care aveau copii.

² Continuitate de locuire raportată la un membru menționat în primul defter (1567).

³ Hane.

⁴ Persoane de sex masculin.

Lista figurilor

- Fig. 1 Nahiya Becicherec
 Fig. 2 Nahiya Becicherec suprapusă comitatelor Torontal și Cuvin
 Fig. 3 Comitatele Torontal și Cuvin

Bibliografie

- Ágoston, Masters 2009 Ágoston G., Masters B., *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, New York, 2009.
 Bobić 2001 Bobić M., Куће, породице и задруге, Насеља и становништво области Бранковића 1455. године 2001, ур. М. Мацура, Београд.
 Borovszky 1912 Borovszky S., *Torontál vármegye*, Budapest, 1912.
 Costea 2005 Costea I., *Solam virtutem et nomen bonum. Nobilitate, etnie, regionalism in Transilvania princiară*, Cluj-Napoca, 2005.
 Csánki 1894 Csánki D., *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korába*, vol. II, Budapest, 1894.
 Dávid 1977 Dávid G., *The Age of unmarried male children in the Rabrir-Defter (Notes on the Coefficient)*. În: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 31/3/1977.
 Dávid 1988 Dávid G., *Demographische Veränderungen in Ungarn zur Zeit der Türkenherrschaft*. În: *Acta Orientalica Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 34/1/1988.
 Dávid 2013 Dávid G., *Towns, villages, depopulated settlements – Population movements in Ottoman Hungary*. În: *Hungarian Studies*, 27/2/2013.
 Dávid, Fodor 2005 Dávid G., Fodor P., *Az ország ügye mindenek előtt való. A szultáni tanács Magyarországra vonatkozó rendeletei (1544–1545, 1552)*, Budapest, 2005.
 Dávid, Fodor 2009 Dávid G., Fodor P., *Az ország ügye mindenek előtt való. A szultáni tanács Magyarországra vonatkozó rendeletei (1559–1560, 156)*, Budapest, 2009.
 Engel 1996 Engel P., *A temesvári és moldovai szandzsák törökkori települései 1554–1579*, Szeged, 1996.
 Engel 2001 Engel P., *Magyar középkori adattár*, Arcanum Digitéka, PC-CD-ROM, Budapest, 2001.
 Feneșan 2014 Feneșan C., *Vilayetul Timișoara (1552–1716)*, Timișoara, 2014.
 Fodor 1996 Fodor P., *A temesvári vilájet a török hódoltságban*. În: *Tanulmányok Barta Gábor emlékére*, ed. I. Lengvári, Pécs, 1996.
 Györffy 1987 Györffy Gy., *Az Árpád-kori Magyarország*, vol. III, Budapest, 1987.
 Hegy 2005 Hegy K., *A temesvári vilájet népessége és katonaparasztjai*. În: *Történelmi Szemle*, XLVII/3–4/2005.
 Hegy 2007 Hegyi K., *A török hódoltság várai és várkatonasága*, vol. I, Budapest, 2007.
 Ibić 1929 Ibić A., *Istorija Srba u Vojvodini*, Novi Sad, 1929.
 Inalcik 1996 Inalcik H., *Imperiul otoman. Epoca clasică 1300–1600*, București, 1996.
 Káldy-Nagy 1970 Káldy-Nagy G., *Magyarországi török adóösszeírások*, Budapest, 1970.
 Káldy-Nagy 2000 Káldy-Nagy G., *A csanádi szandzsák 1567. és 1579. évi összeírása*, Szeged, 2000.
 Kammerer 1886, 1890 Kammerer E., *Magyarországi török kincstári defterek*, vol. I–II, Budapest, 1886, 1890.
 Krstić 2019 Krstić A., *Familiares of the Serbian Despots in and from the Territory of Banat (1411–1458)*. În: *Politics and Society in the Central and South-Eastern Europe (13th–16th)*, I/2019.
 Luković 2016 Luković M., *Sef-government Institutions of Nomadic and Semi-Nomadic Livestock Breeders in the Balkans and in the Carpathian Regions in the Late Medieval and Early Modern Periods*. În: *Res Historica*, 41/2016.
 Magina 2020 Magina A., *Acta et Documenta partes Regni Hungariae inferiores concernentia 1500–1552*, Cluj-Napoca, 2020.
 Maxim, Gheorghe 2018 Maxim M., Gheorghe A., *Brăila în primul registru otoman de recensământ cunoscut (1570)*, Brăila, 2018.
 Miljković, S. Strugarević 2015 Miljković E., S. Strugarević, *The Bridge between old and new: The serbian society in the first century of ottoman rule*. În: *Studies of the Ottoman Domain*, 5/2015.

- Milleker 1915 Milleker F., *Délmagyarország középkori földrajza*, Temesvár, 1915.
- Misić 2015 Misić S., *Српска породица у позном Средњем веку* (The serbian family in the late Middle Age), in *Етноантрополошки проблеми*, н. с. год. 10/2/2015.
- Moretti 1595 Moretti N., *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum. Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Ungaricae*, Venetiis, 1595.
- Németh 2001 Németh I. H., *Háború és népesség a kora újkori Magyarországon (16–17 század)*. În: *Történeti és Demográfiai Évkönyv*, 2001.
- Ortvay 1891 Ortvay T., *Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején a pápai tizedjegyzékek alapján feltüntetve*, vol. I, Budapest, 1891.
- Pálosfalvi 2018 Pálosfalvi T., *From Nicopolis to Mohács. A history of Ottoman-Hungarian warfare, 1389–1526*, Leiden/Boston, 2018.
- Pesty 1880 Pesty F., *Az eltűnt régi vármegyék*, vol. I, Budapest, 1880.
- Szakály 1979 Szakály F., *Phases of Turco-hungarian warfare before the battle of Mohács (1365–1526)*. În: *Acta Orientalia*, XXXIII/1979.
- Szerémi 1979 Szerémi G., *Magyarország romlásáról*, Budapest, 1979.
- Todorova 1989 Todorova M., *Myth-making in european family history. The Zadruga revisited*. În: *East European Politics and Society*, 4/1/1989.
- Tomici 1999 Tomici M., *Srpsko-rumunski rečnik. Dicționar sârb-român*, vol. II, Timișoara, 1999.
- Tomici 2006 Tomici M., *Onomastica sârbilor și a croaților din România*, București, 2006.
- Tóth 1999 Tóth L. S., *Vilajetek a hódoltságban*. În: *Acta Universitatis Szegediensis*, CIX/1999.
- Zimányi 1980 Zimányi V., *Gazdaság és társadalmi fejlődés Moháctól a 16. század végig*. În: *Századok*, CXIV/4/1980.

Fig 1.

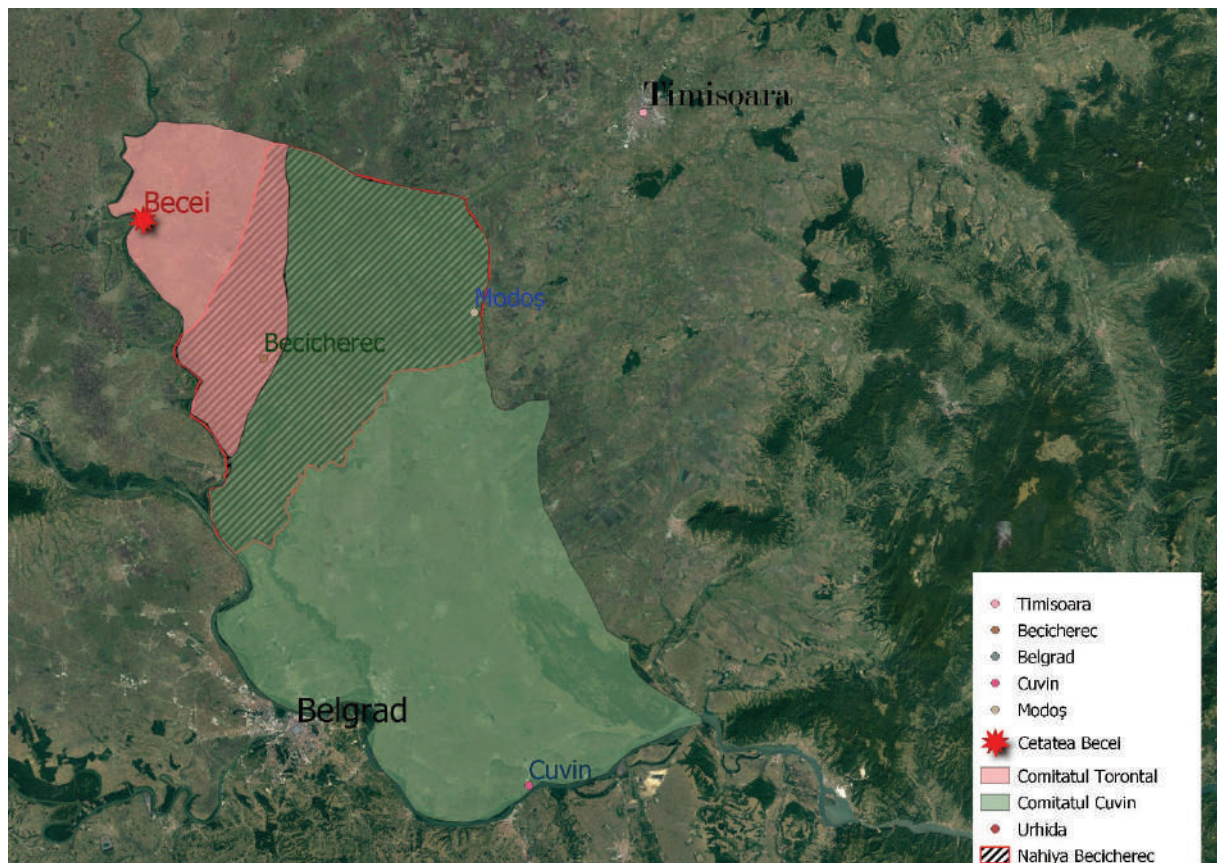

Fig 2.

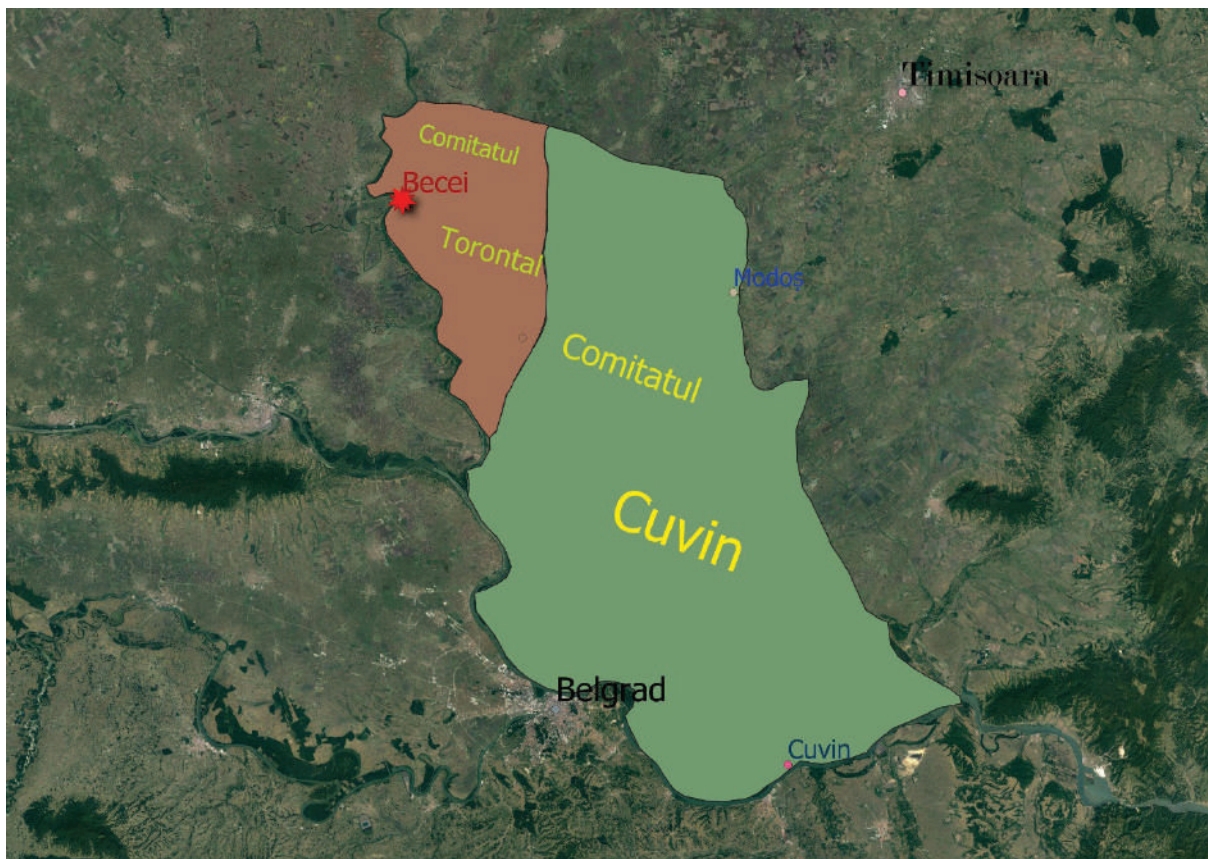

Fig 3.

